

Н. Кирєва,
магістр права Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ

Сьогодні однією з найбільш популярних фінансових послуг серед населення є надання коштів у позику, зокрема, на умовах фінансового кредиту. З огляду на це ефективне правове регулювання споживчого кредитування та захисту прав і законних інтересів споживачів у цій сфері є тією основою, що здатна забезпечити подальший розвиток ринку фінансових послуг і поліпшення економічної ситуації держави загалом.

Однією з основних проблем у цій галузі, як уже підкреслювалося автором раніше, є неналежний рівень ефективності роз'яснювальної роботи, інформування та консультування споживачів як фінансових послуг загалом [1, с. 133], так і кредитних зокрема. Це призвело до того, що населення не довіряє суб'єктам господарювання, які надають названі послуги. Саме тому одним із основних напрямів реформування чинного законодавства й удосконалення правозастосування в галузі споживчого кредитування має бути підвищення обізнаності та подолання недовіри споживачів до установ, що здійснюють кредитування.

Разом із тим варто відмітити, що нині процес реалізації курсу України на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС) став основоположним у подальшій розбудові правової й адміністративної системи України [2, с. 555]. У світлі підписання Угоди про асоціацію з ЄС з метою поступового зближення та тіснішого співробітництва сторін виключне значення для України має приведення національного законодавства у відповідність до чинних норм права ЄС, у

тому числі й у галузі споживчого кредитування.

Отже, наукове дослідження чинного національного законодавства, його компаративний аналіз шляхом зіставлення з відповідними нормативно-правовими актами ЄС задля пошуку шляхів і практичних механізмів подальшого вдосконалення господарсько-правового регулювання захисту прав споживачів у галузі кредитування набуває гострої актуальності.

Недоліки правового регулювання, численні порушення прав споживачів у кредитних правовідносинах разом із виключною суспільною значимістю цих питань зумовили значний інтерес науковців до окресленої теми. Так, різні аспекти правового регулювання кредитування та захисту прав споживачів у цій галузі досліджували Ю.В. Вітка, М.В. Дацько, М.О. Зеленова, В.Я. Погребняк, О.О. Пономаренко й інші. Проте останні законодавчі зміни в Україні та сучасні тенденції розвитку законодавства ЄС у цій сфері зумовлюють необхідність наукових досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є аналіз законодавства у сфері кредитування в Україні, дослідження останніх змін до нього та розгляд окремих аспектів господарсько-правового захисту прав і законних інтересів споживачів у цій сфері.

У п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» закріплено, що фінансовим кредитом є кошти, що надаються в позику юридичним або фізичним особам на визначений

строк і під процент [3]. Окремим видом фінансового кредиту є споживчий кредит, під яким варто розуміти кошти, які надаються споживачу на придбання товарів, робіт або послуг для задоволення особистих потреб, що не пов'язані з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю чи виконанням обов'язків найманого працівника [4].

Першим кроком до подолання окреслених вище проблем стало усунення прогалин у законодавстві щодо питань оманливої реклами, повного та доступного інформування споживача про умови договору, оцінювання кредитоспроможності позичальників, несправедливих умов договорів споживчого кредитування, кредитного посередництва, нав'язування додаткових послуг, а також відповідальності в цій сфері.

Нині основними чинними нормативно-правовими актами, що регулюють кредитування й, зокрема, захист прав споживачів у цій сфері, є Цивільний кодекс України, Закон України «Про захист прав споживачів», а також Постанова Національного банку України «Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту» від 10 травня 2007 року № 168.

Спеціальним нормативно-правовим актом, який на законодавчому рівні закріпить, між іншим, основні положення щодо захисту прав споживачів у сфері кредитування, має стати Закон України «Про споживче кредитування», який набирає чинності 10 червня 2017 року.

Названий Закон сприятиме також гармонізації національного законодавства України з міжнародними нормативно-правовими актами та законодавством ЄС. Особливе значення це має у зв'язку з підписанням урядом України Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, згідно з якою в українське законодавство має бути імплементовано норми ЄС, у тому числі й Директиву 2008/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2008 року про кредитні договори для споживачів,

яка є основним актом ЄС у цій сфері [5]. Так, у Додатку XXXVIII до глави 20 розділу V Угоди про асоціацію закріплено, що протягом трьох років із набрання цією Угодою чинності в українське законодавство мають бути впроваджені положення вищеназваної Директиви [6].

Що стосується положень нового Закону України «Про споживче кредитування», тут варто зазначити, що вони відповідають положенням названої вище Директиви 2008/48/ЄС з огляду на таке.

Так, у ст. 7 названого Закону встановлено вимоги до змісту реклами кредиту. Суб'єкт господарювання, який є кредитором, зобов'язаний надати стандартну інформацію щодо споживчого кредиту. Така інформація повинна обов'язково включати дані про найбільшу суму, на яку можна отримати кредит, річну процентну ставку за кредитом, яка є реальною, найбільший термін, на який може бути видано кредит. Крім того, якщо кредит надається для того, щоб придбати товари або отримати послуги з розстроченням або відстроченням платежу, в рекламі варто вказати розмір першого внеску за таким кредитом [4].

Важливою вимогою Закону, спрямованою на захист прав споживачів, є те, що стандартна інформація повинна викладатися зрозумілою мовою, бути чіткою й точною та не мати на меті ввести в оману майбутнього споживача. Крім того, якщо зазначені вище відомості надаються письмово, вони повинні бути викладені однаковим шрифтом в основному тексті реклами. Безумовно, ця норма спрямована на те, щоб не допустити поширену серед кредиторів практику використання «дрібного шрифту», яким наводиться важлива для споживача інформація. Проте, на думку автора, саме таке законодавче формулювання дає змогу недобросовісним банкам чи іншим фінансовим установам, що надають кредити, вводити споживачів в оману.

Таку позицію можна обґрунтувати тим, що в словнику української мови

слово «шрифт» визначається як форма літер під час написання, характер їх малюнка, а також набір літер певного типу [7, с. 529]. Тобто мова йде про шрифт як спосіб графічного зображення літер: із завитками чи без, округлі чи квадратні, дво- чи тривимірні тощо. При цьому розмір букв, цифр чи знаків – кегль – є окремою характеристикою шрифту.

Аналіз інструкцій із діловодства в органах державної влади дає можливість дійти висновку, що словосполучення «однаковим шрифтом» буквально можна розтлумачити так, що мова йде власне про шрифт, а не кегль. Так, наприклад, у п. 3.1.1 «Положення про порядок роботи з документами у Верховній Раді України», затвердженого Розпорядженням Голови Верховної Ради України від 25 травня 2006 року, вказано, що акти Верховної Ради України набираються шрифтом Times New Roman 14 кеглем [8]. Із цього можна зробити висновок, що законодавцем поняття «шрифт» і «кегль» розмежовуються, а отже, кредитодавці зможуть дотримуватися вимоги Закону про однаковий шрифт у рекламі кредиту лише щодо власне шрифту, але не його розміру. На підставі наведеного вище автор уважає доцільним викласти це положення Закону України «Про споживче кредитування» в такій редакції: «Якщо стандартна інформація викладається в письмовому вигляді, вона наводиться однаковим шрифтом та однаковим кеглем і відображається в основному тексті реклами». Таке формулювання дасть змогу уникнути неточностей у тлумаченні цієї норми та запобігти недобросовісному її використанню суб'єктами господарювання, що надають споживчі кредити.

Ще однією вимогою до змісту реклами є заборона суб'єктам господарювання, що є кредитодавцями, вказувати інформацію про те, що кредит надається без відсотків і без перевірки кредитоспроможності позичальника [4].

Важливим кроком до приведення національного законодавства України

у відповідність до європейських стандартів також є встановлення в ст. 9 Закону України «Про споживче кредитування» імперативної норми, якою суб'єкта господарювання, що надає кредит, зобов'язано надати споживачу до укладення кредитного договору всю необхідну для укладення такого договору інформацію. Така вимога повністю відповідає положенням ст. ст. 5 і 6 Директиви 2008/48/ЄС.

Нововведенням є обов'язок кредитодавця розмістити інформацію щодо кредиту на своєму офіційному веб-сайті, що дасть споживачу змогу самостійно й у спокійній обстановці ознайомитися з нею та на основі цього прийняти зважене рішення. Крім того, безпосередньо перед укладенням кредитного договору споживачу безоплатно надається інформація, що містить відомості, зокрема, про кредитодавця, тип і суму кредиту, мету отримання, спосіб надання, строк, на який він надається, повну інформацію щодо процентної ставки, забезпечення за кредитом, орієнтовну загальну вартість кредиту, порядок повернення кредиту, сплати відсотків за ним, наслідки невиконання чи неналежного виконання зобов'язань за договором, можливість і порядок дострогового повернення кредиту тощо [4].

Ця інформація надається за спеціальною формою, що називається «паспорт споживчого кредиту», і викладається в одному форматі друку шрифтом одного типу та розміру. Таке законодавче формулювання насправді спрямоване на безпосередній захист прав споживачів і видається вдалим. Обов'язково має бути вказано дату надання такої інформації та строк, протягом якого вона зберігає актуальність. Названі вище відомості надаються в письмовій формі в паперовому або електронному вигляді з підписами чи електронними (цифровими) підписами сторін. Споживач, у свою чергу, зобов'язаний у письмовій формі надати підтвердження того, що він ознайомився з названою вище інформацією.

Важливою новелою Закону є те, що кредитодавець зобов'язаний надати

копію проекту договору на вимогу споживача. На практиці часто траплялися випадки, коли кредитор відмовлявся це робити, надаючи споживачеві лише загальну рекламну інформацію. З набранням чинності Законом України «Про споживче кредитування» така відмова стане прямим порушенням прав споживачів. Також споживачеві надаються всі необхідні пояснення та роз'яснення.

Споживачу надається право вимагати приведення договору про надання кредиту у відповідність до вимог, які встановлені законодавством, що кредитор має зробити протягом 14 днів із моменту отримання ним відповідної вимоги [4].

На розвиток положень ч. 3 ст. 7 Закону України «Про споживче кредитування» щодо заборони зазначення в рекламі інформації про можливість надання кредиту без підтвердження кредитоспроможності споживача спрямовано ст. 10 цього Закону, яка регулює порядок оцінювання такої кредитоспроможності. Аналогічний обов'язок кредитора оцінити кредитоспроможність споживача встановлено в ст. 8 Директиви 2008/48/ЄС, що свідчить про відповідність українського законодавства європейським стандартам.

Для оцінювання кредитоспроможності суб'єкт господарювання – кредитор – використовує інформацію, надану споживачем, а також отриману з інших джерел законним шляхом. Разом із тим важливим аспектом захисту прав споживачів є встановлення відповідальності кредитора та кредитного посередника за порушення у сфері захисту персональних даних. Варто звернути увагу споживачів на те, що ненадання документально підтвердженої інформації щодо себе є підставою для відмови в наданні кредиту.

Під час оцінювання кредитоспроможності конкретного споживача доцільно брати до уваги суму кредиту, строк, на який він надається, мету його отримання, а також рівень доходів споживача.

Також увагу варто звернути на ст. 12 Закону України «Про споживче кредиту-

вання», якою національне законодавство приведено у відповідність до ст. ст. 10–13 Директиви 2008/48/ЄС. Ця стаття встановлює, які умови обов'язково включаються до договору про надання споживчого кредиту. Вони є аналогічними тим, про які суб'єкт господарювання, що є кредитором, має проінформувати споживача перед укладенням відповідного договору. Це положення є логічним та обґрунтованим, адже належне інформування споживача про всі умови договору до його укладення є першим кроком до забезпечення належного захисту його прав і законних інтересів [9, с. 111].

Крім того, в договорі можуть бути закріплені й інші умови, які визначаються кредитором або за згодою сторін. Це положення відповідає принципу свободи договору, згідно з яким сторони договору вільні в укладенні договору, виборі другої сторони, а також визначенні всіх умов договору, що не суперечать актам чинного законодавства, звичаям ділового обороту, вимогам справедливості й розумності.

Важливим положенням, спрямованим саме на захист прав і законних інтересів споживачів, є встановлення заборони зміни умов договору про надання споживчого кредиту в односторонньому порядку. Будь-які умови договору, що дають право змінити такі умови самостійно одній зі сторін (безумовно, мова йде передусім про суб'єкта господарювання, що є кредитором), є нікчемними.

Підсумовуючи вищевикладене, варто відзначити, що зміни в чинному українському законодавстві, зокрема прийняття Закону України «Про споживче кредитування», зумовлюють наближення національного нормативного регулювання сфери кредитування до європейських стандартів. Це є першим кроком до створення дієвої правової основи для захисту прав споживачів у цій галузі. Проте ефективність таких змін може бути перевірена лише шляхом їх апробації в ході практичної діяльності, що стане можливим лише з набранням цим законодавчим актом чинності. Саме тому

дослідження господарсько-правових аспектів захисту прав споживачів у сфері кредитування залишається актуальним.

Ключові слова: кредитування, споживче кредитування, договір про надання споживчого кредиту, захист прав споживачів у сфері кредитування.

Статтю присвячено дослідженню господарсько-правових аспектів захисту прав споживачів у сфері надання споживчого кредиту. Визначено основні положення національного законодавства, спрямовані на захист прав споживачів у галузі кредитування. Проведено компаративний аналіз українського та європейського законодавства в цій сфері. Проаналізовано відповідність законодавства України вимогам Директиви 2008/48/ЄС Європейського Парламенту й Ради про кредитні договори для споживачів.

Статья посвящена исследованию хозяйственно-правовых аспектов защиты прав потребителей в сфере предоставления потребительского кредита. Определены основные положения национального законодательства, направленные на защиту прав потребителей в отрасли кредитования. Проведен компаративный анализ украинского и европейского законодательства в данной сфере. Проанализировано соответствие законодательства Украины требованиям Директивы 2008/48/ЕС Европейского Парламента и Совета о кредитных договорах для потребителей.

The article is dedicated to the research of the economical-legal aspects of consumers' protection in the sphere of consumer credit. The main provisions of national legislation aimed at the protection of consumers in the area of credit are defined. The comparative analysis of Ukrainian and European legislation in this area is made. The harmony of the legislation of Ukraine and the Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council on credit agreements for consumers is analyzed.

Література

1. Киреева Н.С. *Забезпечення захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг: господарсько-правове порівняння в Україні та ЄС* / Н.С. Киреева // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. – 2016. – Т. 1. – № 2. – С. 130–133.

2. Василенко М.Д. *Інституційно-правові механізми адаптації права України до права ЄС* / М.Д. Василенко // *Актуальні проблеми держави і права*. – 2005. – Вип. 25. – С. 554–563. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdr_2005_25_128.

3. *Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг* : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

4. *Про споживче кредитування* : Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. – 2017. – № 1. – Ст. 2.

5. *The Consumer Credit Directive 2008/48/EC on credit agreements for consumers* [Electronic resource]. – Mode of access : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:133:0066:0092:EN:PDF>.

6. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони*, від 27.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

7. *Словник української мови* : в 11 т. / ред. колег. І.К. Білодід (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 11 : Х – ь / ред. С.І. Головащук, Н.Є. Лозова. – К. : Наукова думка, 1980. – 699 с.

8. *Про Положення про порядок роботи з документами у Верховній Раді України* : Розпорядження Голови Верховної Ради України від 25.05.2006 № 448 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/06-%D1%80%D0%B3>.

9. *Оніщенко О.В. Сучасні тенденції розвитку та проблемні питання споживчого кредитування в Україні* / О.В. Оніщенко, Ю.О. Степанова // *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. – 2015. – № 4. – С. 109–114.